

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ВІДБОРУ КАНДИДАТІВ У СУДДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ ТА ЇХ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Казачук Ольга

<https://orcid.org/0009-0007-7575-3559>

аспірантка спеціальності 053 «Психологія»,

ПраТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

м. Київ, Україна

В умовах воєнного конфлікту, який Україна переживає через збройну агресію з боку Російської Федерації, забезпечення верховенства права набуває особливої ваги. Судова система є базою у підтримці стабільності, справедливості та законності. Проте професійний відбір кандидатів у судді у таких екстремальних умовах стає складнішим завданням.

В частині першій ст. 8 Конституції України проголошено, що «в Україні діє принцип верховенства права». Розвиток вітчизняної юридичної думки утвердив основоположне значення даного правового принципу для забезпечення прав і свобод людини та громадянина [3, с. 87]. Тому судді повинні діяти незалежно та неупереджено, керуючись виключно законом і власним сумлінням. Вони повинні бути здатні протистояти будь-якому тиску (політичному, соціальному чи особистому) і приймати рішення, які відповідають не лише букві, але й духу закону. Відповідно, у процесі професійного відбору кандидатів у судді особлива увага має приділятися їхній здатності дотримуватися принципу верховенства права.

Вчений О. Мороз зазначає, що «Принцип верховенства права має цінність тільки за умови наявності організаційного механізму його реалізації через закон. Не випадково у тій же статті 8 Конституції України одразу ж після закріплення принципу верховенства права вміщені положення про найвищу юридичну силу Конституції України, про те, що закони та інші нормативно-правові акти приймаються на її основі та повинні відповідати їй, а також що норми Конституції України є нормами прямої дії і звернення безпосередньо на їх основі до суду за захистом конституційних прав і свобод людини і громадянина гарантується [5, с. 141–142]. Також О. Мороз вказує: «разом з тим у реалізації принципу законності важко переоцінити роль судової влади в цілому і, зокрема, роль Конституційного суду України, який

у сучасних політико-правових умовах повинен стати вирішальним фактором становлення України як правової держави. Без належно функціонуючого органу конституційної юрисдикції взагалі важко розраховувати на утвердження принципу законності в нашій державі у найближчому майбутньому [5, с. 158].

Також важливим є принцип вільного доступу до суду, про який говорить Демченко С.Ф., голова Вищого господарського суду України (2006–2010 рр.) у відставці, доктор юридичних наук, заслужений юрист України: *«Принцип вільного доступу до суду передбачає обов'язок судів не відмовляти у розгляді справ компетентної юрисдикції з метою захисту порушеного права, свобод та інтересів особи, територіально зручне місцезнаходження судів, наявність достатньої кількості судів і суддів на території України. Судові витрати, які несе особа, не повинні бути перешкодою для судового захисту її прав. Отже, вимогу про доступність правосуддя буде дотримано лише тоді, коли буде створено ефективну систему надання правової допомоги, особливо малозабезпеченим»* [1, с. 24]. Вважаємо, що це є дуже актуальним в умовах воєнного конфлікту, коли іде мова про військовослужбовців, які прагнуть захистити свої порушені права. Не завжди вони мають необхідні знання та кошти, щоб вирішити проблеми, з якими зіштовхнулися. І це напряму пов'язане із тим, як має проходити професійно-психологічний відбір кандидатів у судді, адже у таких умовах має бути розуміння, що судді повинні не лише мати високий професійний рівень, але й бути психологічно підготовленими до роботи з особами, які опинилися в складних життєвих ситуаціях. Вони повинні виявляти емпатію, розуміння та готовність допомогти тим, хто потребує захисту своїх прав, навіть якщо ці особи не мають достатніх знань чи ресурсів. Це забезпечить доступність правосуддя для всіх громадян і зміцнить довіру до судової системи в умовах воєнного конфлікту.

На думку команди науковців О. Мороз та О. Ющика *«держава, яка не визначає цілей, до яких вона прагне, завдань, які у зв'язку із цим треба вирішувати і конкретних шляхів досягнень наміченого, поступово втрачає суверенітет»* [2, с. 12]. Під час воєнних дій забезпечення верховенства права стає не лише юридичним, але і політичним та соціальним викликом. Якщо держава не формулює конкретних шляхів досягнення намічених цілей у відборі та підготовці суддів, вона втрачає контроль над одним із ключових механізмів підтримки законності та правопорядку. В умовах воєнного конфлікту важливо не лише зберегти функціонування судової системи, але і підвищити її ефективність та довіру суспільства до неї.

Влучною є думка вчених В. П. Самохвалова та В. В. Самохвалова, що *«морально здорове суспільство функціонує на основі законів, в умовах стабільного правопорядку»* [4, с. 93]. Ми переконані, що

морально здорове суспільство можливе лише за умов наявності стабільного правопорядку, що підтримується компетентною та психологічно підготовленою судовою системою.

Громадська довіра є фундаментом легітимності судової влади. Знову звертаємось до думок вчених О. Мороза та О. Ющика, які зазначають, що *«Відповідальна влада повинна, зрештою, зрозуміти, що народу необхідно запропонувати більш привабливі і дієві, більш перспективні стимули, ніж тільки зростання особистих доходів: необхідно об'єднати країну навколо великої ідеї й мети – створення з України гідної Батьківщини, якою пишалися б і нинішні, і прийдешні покоління»* [2, с. 18–19]. У контексті судової системи це означає, що судді повинні не лише професійно виконувати свої обов'язки, але й бути моральними орієнтирами для суспільства. Відтак, забезпечення психологічно підготовлених та морально стійких суддів є не лише питанням внутрішньої політики, але і стратегічним завданням для збереження суверенітету та зміцнення державності України. *Право – це і є СУД (система узаконених домагань)* [5, с. 40]. Відповідно, психологічні особливості професійного відбору кандидатів у судді є ключовим елементом у забезпеченні верховенства права та функціонуванні морально здорового суспільства. Без цього неможливо досягти стабільності правопорядку, який є основою для розвитку та процвітання країни, особливо в умовах воєнних випробувань.

Отже, психологічні особливості професійного відбору кандидатів у судді в умовах воєнного конфлікту є основоположним чинником для забезпечення верховенства права. Компетентні та психологічно підготовлені судді здатні не лише ефективно виконувати свої професійні обов'язки, але і бути моральними орієнтирами для суспільства, сприяючи зміцненню довіри до судової системи та державних інституцій. Врахування цих аспектів у процесі відбору суддів є необхідним для збереження суверенітету держави та її правової системи в умовах воєнних випробувань. Тільки через цілеспрямоване формування судової влади, яка базується на принципах верховенства права, моральності та психологічної стійкості, ми зможемо забезпечити стабільність правопорядку і створити гідну Батьківщину, якою пишатимуться нинішні та прийдешні покоління. Це стратегічне завдання вимагає від держави чіткого визначення цілей та шляхів їх досягнення, особливо в сфері відбору та підготовки суддів. Лише тоді суспільство зможе функціонувати на основі законів і моральних цінностей, що є фундаментом для розвитку та процвітання України навіть у найскладніші часи.

Література:

1. Демченко С. Ф. Складники ефективності господарського судочинства. *Вісник Академії управління МВС*. 2010. № 2 (14). С. 21–27.

2. Мороз О., Ющик О. «Друзі» та «слуги» народу в дзеркалі української демократії. Київ : Парлам. вид-во. 2020. 136 с.

3. Пухтецька А. А. Європейський адміністративний простір і принцип верховенства права : монографія А. А. Пухтецька ; відп. ред. В. Б. Авер'янов. Київ : Юрид. думка, 2010. 140 с.

4. Самохвалов В. Законність і справедливість: теоретико-правові проблеми співвідношення та взаємодії у сфері права. Київ : Юстініан, 2009. 192 с.

5. Формула демократії: «Народ – Конституція – влада». 20-річчю Конституції України присвячується. О. Мороз, О. Ющик, О. Скрипнюк, М.Теплюк, Л. Супрун. Упоряд. О. Мороз, О. Ющик. Київ : Парлам. вид-во. 2016. 308 с.

6. Цільмак О. М. Професійно-психологічний відбір суддів за критерієм – вольові якості. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 3. С. 213–215.

7. Черновський О. К. Когнітивні ілюзії судочинства. *Європейські перспективи*. 2013. № 7. С. 110–114.

8. Юридична психологія : підручник. за заг. ред О. М. Бандурки. Харків : Майдан, 2018. 684 с.